

(17. old.) Különbféle szaktestületekben vezető tagok gyermekeinek iskolaválasztása és a szakiskoláról kialakult helyi közvélemény. (21. old.) — A gazdasági élet vezetőinek iskolai végzettsége. (23. old.) — Az önnevelés szándékának fejlesztése, mint az iskolai nevelés egyik főfeladata. (24. old.) — A tanulók életkorstatisztikája az ipari szak- és középiskolákban. (29. old.) — Lehet-e a serdülés idején határozott szakirányba terelni a további alakulást törés vagy egyoldalú fejlesztés nélkül? (35. old.) — A tisztán szakirányú vezetés lehet-e eredményes addig, amíg az egyéni mirevalóság ki nem alakult és az egyénben tudatossá nem vált? (35. old.) — A gazdasági középiskolai fiúk és leányok hivatásérzete. (37. old.)

Még csak ennyit: megítélésünk szerint Imre Sándornak ez a tanulmánya a status nascendi-ben lévő ipari középiskolákkal (de a már meglévő szakiskolákkal és felsőipariskolákkal is) kapcsolatos vonatkozásaiban, szempontjaiban és hatásaiban úttörő és útjelző munka.

Pénzes Zoltán.

Horváth László Gábor: Konzervativizmus és a modern szellem harca az angol középiskolában. Vác, Kapisztrán nyomda, 1939. 66 oldal.

A szerző nagy fába vágja a fejszéjét: meg akarja találni az angol nevelés titkát, ki akarja vizsgálni, hogy „egy kontinentális szemmel nem tökéletes iskola-rendszer miképpen képes az angol világbirodalomnak oly polgárokat nevelni, amelyekre fennmaradása érdekében szüksége van.” (4. old.) Vizsgálatának közvetlen tárgyául a középiskolákat választja és abból a felismerésből indulva ki, hogy az angol középiskolának szokatlan erős gyökerei nyúlnak a mult talajába, először is rövid történeti áttekintést ad, az első angol középiskola megalapításától 1900-ig. Ebben a részben jól kidomborodik az angol nevelés két különösen jellemző vonása, a *gentleman*-eszmény követése és a testi tulajdonságok rendszeres fejlesztésére irányuló törekvés. Ezután azt hisszük, hogy a történeti résznek már vége van, de nem: a szerző még egy rövidke fejezetet szentel a történelemnek, „Az angol középiskola a huszadik században” címmel. Ebben a fejezetben részletesen tárgyalja az 1902-es és 1907-es nevelési törvényeket, amelyek megteremtették az államilag irányított angol középiskolát és ismerteti az angol középiskolák szervezetét. Kár, hogy ebbe a fejezetbe nem vette be az újabb fejleményeket, az 1918-as nevelési törvényt, amely igen sokban hozzájárult a középiskola demokratizálásához, az 1926-os *Hadow-Reportot*, amely új, nem-akadémikus középiskolát teremtett és — *last not least* — az 1939-es évszámmal, de már 1938. végén megjelent *Spens-Reportot*, amely erős kritikát gyakorolt a középiskolák mostani rendszere felett. (Ezekre vonatkozólag rövid felvilágosítást ad cikkem a Nevelésügyi Szemle 1939. évi 7—8. számában: „Az angol nevelés legújabb reformjai.”) A könyv gerincét a III. és IV. fejezet teszi ki: különböző címek alatt mindkettő az angol középiskolának egyik különleges fajtájával, a nagymultú és még nagyobb társadalmi súlyú, úgynevezett *public school*l foglalkozik, amelyről a szerzőnek az a véleménye, hogy „az az angol nemzet egyik legdrágább kincse.” (34. old.) Négy ilyen *public school*, Winchester, Eton, Harrow és Rugby rövid jellemzése után ismerteti az ilyenféle iskolákban található értelmi nevelést, majd a testi nevelést és végül hosszasan elidőzik — véleményünk szerint igen helyesen — az erkölcsi nevelés mellett, amelyet először ezen a címen, általában ismertet, azután részeire bont és külön-külön tárgyal. Megkapja a maga fejezetét a demokráciára való nevelés — ami nem túlságosan nagymértékű ezekben a lényegileg arisztokratikus iskolákban; sorra kerül a vezetőképeségek fejlesztésére

szolgáló prefektus-rendszer; a „ház“-rendszer, amelyet a *public school* „kimondhatatlan előnyének“ nevez a szerző (49. old.); részletesen megismerjük a sokféle ifjúsági egyesületet, amely mind a szociális érzék fejlesztésére hivatott. Mindezek ismertetése közben a szerző jól megtalálja a közéletet, pártatlanul sorolja fel az előnyöket és a hibákat, hogy végül is mérlegre vetve őket, elismerje a *public school* tagadhatatlan nevelő értékét. Ezután még egy rövid fejezetet szentel az angol leányközépiskoláknak és végül annak a reményének ad kifejezést, hogy az angol középiskolák nyújtotta értelmi nevelés is nemsokára el fogja érni az erkölcsi nevelés színvonalát. Ennek a fejlődésnek záloga pedig az angol nevelés „titka“: a mult hagyományainak és a jelen követelményeinek harmónikus összeegyeztetése.

Néhány tárgyi tévedésre szeretnénk felhívni a szerző figyelmét. Ha a *public school* valóban „oly középiskolát jelent, amelyben csupán bennlakó tanulók vannak körülbelül a 14. életétől a 18. életévig, amelynek kifejelett, független önkormányzata van és szoros kapcsolatot tart fenn az egyetemmel“, (6. old.) akkor nem állja meg a helyét a szerző másik állítása: „Az első angol Public Schoolt, helyesebben a Public School őst, Canterbury Szt. Augusztin (sic!) alapította 596-ban Canterburyben.“ Az első iskola, amely megfelel a *public school* említett meghatározásának, csak William of Wykeham 1382-ben alapított Winchester College-a lehet; itt volt meg a tanulók bennlakása, az önkormányzat és az egyetemmel való kapcsolat először egész Angliában. (Erre vonatkozólag részletesen felvilágosít Winchester alapítólevele, amelyet *Arthur F. Leach* közöl, *Educational Charters Cambridge, University Press, 1911. c. munkájában, 320—28. oldalakon.* Lásd még *Bernard Darwin: The English Public Schools, London, Longmans, 1931. 4. old.*; *Bruno Dressler: Geschichte der englischen Erziehung, Leipzig, Teubner, 1928. 17. old.*; *Edward C. Mack: Public Schools and British Opinion, London, Methuen, 1938. 4. old.*) Egy másik megállapítás, amely nem egyezik a neveléstörténészek nagyobb részének véleményével az, hogy a *public school* a nemesi családból való gyermek iskolája lett volna. (7. old.) A *public school* éppen a szegény és szűkölködő diákok számára készült, akiket csak később, a 17. századtól kezdődően szorítottak ki fokozatosan a nemesi származásúak. Winchester és Eton alapítólevelei egyértelműen kihangsúlyozzák, hogy az új iskola növendékei *pauperes et indigentes* kell hogy legyenek. (*Leach: i. m. 325. ill. 407. old.*) Rugby School alapítójának végrendeletéből szintén kitévnik, hogy Lawrence Sherriff, a derék fűszerkereskedő nem a nemes emberek fiaira, hanem Rugby falu szegény gyermekeire gondolt akkor, amikor alapítványát megtette. (Közli *W. Rouse: A History of Rugby School, London, Duckworth, 1909. 359—60. old.*) Westminster School 40 diákját is a szegénysorsú, de tehetséges gyermekek közül rendelte kiválasztani Erzsébet királynő 1560-ban. (*Lawrence Tanner: Westminster School, London, Country Life Ltd. 1934. 6—7. old.*) Amikor az erőskezű Tudorok kihalása után a kismemesség magához ragadta az állam vezetését, fokozatosan elfoglalta az iskolákat is és betelepítette gyermekeit az alapítványi helyekre. (A folyamatról részletesen ír, *T. Corcoran: „The Education of Peoples Since the Renaissance.“ Értekezés a European Civilization, Oxford, University Press, 1937. VI. kötetében, 937—1020. oldalakon.* Igen jól meglátja a lényegét *Wilhelm Dibelius* az England, Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1931. II. kötetében, 174—175. oldalakon.) Egy harmadik eset, amelyben nem értünk egyet a szerzővel, Thomas Arnold szerepe: véleményünk szerint ő nem látja egészen tisztán, hogy mit is tett Arnold az angol középiskola reformjáért. Tény az, hogy Arnold, aki 1827-től 1842-ig volt Rugby School igazgatója, erősen hatott a további fejlődésre, de túlzás azt állí-

tani, hogy „az első reformkísérlet a középfokú nevelés terén ő tőle indul ki.“ (12. old.) Arnoldot megelőzően is voltak már reformerek, például Russell, Charterhouse igazgatója (reformjait leírja Mack: i. m. 224—28. oldalakon) és a Hill testvérek, a hazelwood-i iskola fenntartói. (Lásd Dressler: i. m. 181—82., vagy John William Adamson: English Education 1789—1901. Cambridge, University Press, 1930. 51—52. oldalakon) Az sem egészen fedi a valóságot, hogy Arnold „szokatlanul modern szellemben reformálta a középiskolát.“ (13.) Ő rendes tárgyakká tette a franciát és a matematikát, amik eddig rendkívüli tárgyak voltak Rugby-ben, de ugyanez megeseett már előbb is Shrewsbury-ben. (R. L. Archer: Secondary Education in the Nineteenth Century. Cambridge, University Press, 1932. 56. old.) Nagyobb súlyt vetett a klasszikus történelemre, mint a hazaira és védőiratot írt a botbüntetés mellett. (Az egész értekezést közli J. J. Findlay: Arnold of Rugby, Cambridge, University Press, 1897. 222—235. oldalakon.) Úgyhogy el kell ismernünk tagadhatatlan érdemeit a vallásos szellem megerősítése, a prefektusi rendszernek felelősségtudattal való megtöltése és a sport nevelő vonatkozásainak felismerése terén, de az egész angol középiskola 19. századbeli reformját nem írhatjuk egyedül az ő javára. Ma már, különösen a nagy bálványdöntőgető Lytton Strachey briliánsan kegyetlen esszé-e után (Lytton Strachey: Eminent Victorians. New York, Garden City Publishing Co. 1917. Ebben jelent meg „Dr. Arnold“ címmel, 27—42. oldalakon.) a 19. század második felében kialakult úgynevezett „Arnold-legenda“ tündezőfélben van. . .

Az eddig említettekén kívül azonban kellemetlenül érintik az angol középiskolák kérdésének ismerőjét a következő megállapítások is: „Arnoldnak számos követője akadt, így Thring az Arnold szellemében megreformált Rugby mintájára egy kísérletű, de annál tökéletesebb iskolát alapított Uppinghamban (sic!) 1855-ben“, (13. old.); „a Public Schoolok száma jelenleg 40 körül van és hogy ezek közül is csak a „nagyok“ számítanak igazán annak, . . . azaz kb. 12.“ (20. old.) Ezek a megállapítások teljesen alap nélkül valók. Uppinghamet Johnson archidiakonus alapította 1594-ben. Kitűnik ez az évenként megjelenő Public and Preparatory Schools Yearbookból, ahol Uppinghamnál az első adat mindjárt az az évszám! De kitűnik ez a szerzőtől is forgatott Darwin-féle könyv Thring-életrajzából is. (Darwin: i. m. 124—25.) Ami pedig a public school-ok számát illeti, arra vonatkozólag a fentemlített Yearbook, mint a public school-ok szövetségének hivatalos kiadványa az 1938-as évre 213-at állapít meg. Ezek közül pedig nem tizenkettőt, hanem kilencet tart nyilván az angol közvélemény, mint „nagy“ public school-t, ugyanazt a kilencet, amelyet már Ackermann csoportba foglalt 1816-ban, melyeket a Clarendon-Commission vizsgálta meg 1832-ben és amelyeket — kettő kivételével — a szerző maga is felsorol könyvének 10. oldalán. Mindezekén túl kellemetlen a sok-sok, talán nem értelemzavaró, de bizonyosan elkerülhető sajtóhiba is, amelyek még az irodalmi utalásokba is helyet találtak. És szerettük volna, ha a szerző nem csak 9 műből idézett volna, hanem fellüktette volna, hogy hol használja az irodalomban felsorolt többi 42 munkát és értekezést.

Dr. Berg Pál.

Dr. Bakos József: Nyelvművelés a magyar nyelv középiskolai tanításában. (A magyar nyelv gyakorlati tanításának kézi könyve). 1941. 8°.

A magyar nyelv tanítása a gimnáziumok alsó osztályaiban mindig nagy nehézségeket és megoldásokra váró súlyos feladatokat jelentett a nevelőnek. Sok, gim-